

KULTUR ÖVER KÖLEN

Om kontakter mellan centrala kulturinstitutioner i Sverige och Norge

Berit Opheim som
"Nattens Drottning"

Kultur över kölen

Om kontakter mellan centrala kulturinstitutioner i Sverige och Norge

Detta är en sammanfattning av en kartläggning som Svensk-norska samarbetsfonden har beställt. Med kartläggningen önskar fonden få svar på hur omfattande dagens kontakter är mellan kulturinstitutioner i Sverige och Norge, hur de har utvecklats och hur institutionerna ser på ett framtida utbyte mellan länderna. De intervjuade i kartläggningen är ett 40-tal kulturinstitutioner och kulturmyndigheter med uppdrag i Sverige och Norge. En förteckning över de institutioner som deltagit i undersökningen finns på broschyrens baksida.

Kartläggningen baserar sig på telefonintervjuer, som genomfördes sommaren och hösten 2009 av Ann Sandelin, tidigare bland annat direktör för Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland och avdelningschef för kultur, utbildning och forskning vid Nordiska ministerrådets sekretariat.

Metoden bygger på en motsvarande sammanställning mellan Sverige och Finland, som 2007 gjordes på uppdrag av Kulturfonden för Sverige och Finland. Detta möjliggör att Svensk-norska samarbetsfonden kan jämföra resultaten i de två kartläggningarna för att få en bättre överblick över omfattningen av utbytet mellan Sverige och Norge.

Bakgrunden till kartläggningen är att kulturpolitiken

i Sverige och Norge de senaste åren har genomgått en rad förändringar, att ett generationsskifte sker på centrala poster inom kulturvärlden och att den nordiska kulturpolitiken har omstrukturerats. Härtill medför kulturlivets internationalisering att det bilaterala samarbetet ställs inför nya prioriteringar.

Konklusioner

Kontakten mellan kulturinstitutionerna i Norge och Sverige är naturlig och problemfri, men dynamiken och systematiken i samarbetet är inte alltid där. Orsaker till det finner vi bland annat i ländernas olika samhällsstrukturer, förvaltningsstraditioner, finansieringsmöjligheter och kanske till

Artisten
Georg Riedel

och med temperament. Emellertid menar de intervjuade att Sverige och Norge behöver varandra. Man känner att man inom flera konstområden förvaltar ett gemensamt kulturarv. Man söker modeller i grannlandet och upplever en växande gemensam publik och arbetsmarknad. Samtidigt finns grundläggande brister i kunskapen om varandra.

Kartläggningen visar vidare att det finns en stor utvecklingspotential i det norsk-svenska samarbetet. Den skandinaviska språkgemenskapen är ett starkt fundament för de institutionella kontakterna. Det finns ett ömsesidigt intresse för grannlandet och en samarbetsvilja.

Länderna är idag mera jämställda och kulturlivets internationalisering påkallar koordinering och arbetsfördelning. Dock avslöjar intervjuaren en viss konflikt mellan de bilaterala ambitionerna och den kulturpolitiska förståelsen på det nationella planet i bägge länder. För att systematisera samarbetet behövs stöd i form av ett starkare nationellt engagemang, fastare samarbetsplattformar och konstruktiva lösningar för att skapa paritet i de bilaterala samarbetsorganen mellan Norge och Sverige.

Efterföljande citat (i röd kursiv text) är ett axplock från kartläggningen. Den finns i sin helhet att ladda ner på www.nordiskafonder.se.

1. KONTAKTERNA MELLAN SYSTEM- INSTITUTIONER I SVERIGE OCH NORGE

Några röster från kartläggningen:

Samarbetet med Sverige styrs av praktiska och inte ideella hänsyn.

Person- och erfarenhetsutbyte sker speciellt på det kulturpolitiska planet där det finns nyfikenhet på grannlandets modeller.

Man har beslutat om tätare samarbete eftersom man har så mycket gemensamt. Det är så smidigt att knyta kontakter med Norge. Men det borde vara mera systematik i det institutionella samarbetet.

Samarbetet grundar sig på att Norge ligger geografiskt nära.

Över 70% av de intervjuade i kartläggningen angav att deras institutioners kontakter med grannlandet är aktiva eller ganska aktiva. De bygger på nytta och kollegialitet. Man upplever samma kulturella utgångspunkt och den geografiska närheten spelar en tydlig roll. För svenska institutioner i gränsområdena står Norge i vissa fall närmare än den egna huvudstaden.

På det personliga planet är kontakterna både naturliga och lätta. Konsultationer, samtal och informationsutväxling sker i många fall som en del av de dagliga rutinerna. Men fastare kontaktformer mellan institutionerna och bättre kunskap om varandra efterlyses. Lättast fungerar kontakterna mellan de parter som har liknande mandat och ett nationellt uppdrag; till exempel stora huvudstadsinstitutioner som nationalteatrarna och musikinstitutionerna.

Voksenåsen som samlingspunkt

I flera intervjuer lyfts Voksenåsen i Oslo och Norges ambassad i Stockholm fram som betydelsefulla kontaktpunkter och initiativtagare till bilaterala projekt. I många fall nämns

Joikaren Inga Juuso

"Unionistene"

goda resultat av gemensamma möten på Voksenåsen och det riktas konkreta önskemål och förhoppningar om bistånd för att bygga upp grannlandskompetensen och knyta nya kontakter.

Olika förvaltningstraditioner

Olika förvaltningstraditioner skapar ibland distans. De går tillbaka till historiska faktorer. Samtidigt finns det ett intresse att lära sig av grannlandets modeller. I flera fall har funktionella modeller hämtats från Norge, t ex den norska Skolesekken. Svenska strukturer har stått modell för norska institutioner, särskilt inom "nyare" professionella konstområden som nycirkus och modern folkmusik. Några röster i kartläggningen:

Den svenska centraladministrationen är olik den norska. I Sverige är departementen små, medan den norska strukturen bygger på starka departement och mindre institutioner. Den norska strukturen härstammar från en dansk-tysk tradition från 1600-talet, som fortsatt i stort sett är i kraft. I Norge betydde de 400 åren med Danmark mera än de 100 med Sverige, som lämnade relativt få effekter på institutionslandskapet och organisationsformerna.

Sverige är överorganiserat och framförhållningen är längre. Norrmännen är Nordens italienare.

Där tar man senare och snabbare beslut. Det orsakar samarbetsproblem.

2. HUR HAR KONTAKTERNA OCH SAMARBETET UTVECKLATS?

Synpunkter som framförts:

Sverige och Norge är väldigt lika varandra och står varandra nära som folk. De är som två syskon, som tycker om och är rädda om varandra men håller ett visst avstånd. Kontakten är varm, men något reserverad.

Kontakterna är till nytta och har blivit mera kontinuerliga.

Samarbetet är oproblemiskt. Men man borde stämma av mera med varandra. Det finns alla skäl att föra en tät dialog och utveckla samarbetet.

Enligt flera av de tillfrågade institutionerna finns nu tecken på ett uppsving och ny energi i kontakterna. Man formulerar önskemål om ett ökat och mera systematiskt samarbete. Man önskar utvecklingsmöjligheter och att gränserna mer och mer suddas ut. Samtidigt håller man

Nycirkusgruppen
"Unionistene"

Artisterna Erika Frisell
och Solo Cissokho.

sig också var och en på sin kant. Det svenska intresset riktas mera österut. I Norge är man sig "selv nokk".

Mellan Sverige och Norge finns annars en stark medvetenhet om att man förvaltar ett gemensamt kulturarv. Den skandinaviska språkförståelsen är ett naturligt för- enande band. Den förenklar och stöder samarbetet. Men de känslomässiga bindningarna är numera sällan den övervägande motivationen för samarbetet. Ändamåls- enliga syften och nyttoaspekter betonas.

Aktiviteten beror mycket på vad som sker inom respektive konstområden, som t ex de senaste årens uppgång för norsk design. Stora satsningar påverkar, som Torsten och Wanja Söderbergs nordiska pris inom formgivning och stiftelsen Sat Sapientis uppbackning av de skandinaviska nationalteatrarnas samarbete.

Kulturmyndigheterna

Den kulturpolitiska- och myndighetssektorn lägger enligt intervjuerna inte alltid tillräcklig tonvikt på samarbete med grannlandet:

I den folkliga svensk-norska relationen är upplev-elsen av syskonskap mycket stark. Den officiella uppföljningen är svagare, eftersom den svenska tyngdpunkten ligger öster- och söderut. I den svensk-norska kontexten saknas en plattform i Stockholm.

Konstområdena

Inom flera konstområden finns behov att aktivera samarbetet. Särskilt efterlyser man en större grannlands- kompetens. Men utvecklingen hämmas av bristande ekonomi och kulturpolitiskt erkännande. Situationen förändras emellertid genom tillkomsten av nya insti- tutioner i Norge, som operan i Oslo, Dansens hus och Riksscenen för folkmusik:

Samarbetet är nyttigt, men ganska litet i om- fattning. Att prioritera de svenska kontakterna kunde vara angeläget, men blir sällan av eftersom arbetssätten är så olika. I Norge håller man kon- tinuerligt ögonen på det svenska musiklivet och plockar upp idéer där behov och intresse finns.

Utbildningsinstitutionerna

Det aktiva utbytet av lärare och studerande mellan konst- högskolorna i Norge och Sverige fungerar som plattformar för nya nätverk och framtida kontakter mellan unga konstutövare:

Kontakterna blir stadigt tätare både vad gäller ut- växling, utbildningssamarbete och forskning. De är absolut nyttiga och tätast med Sverige! Mellan Sverige och Norge delar man språk, historia och centrala värden.

3. FRAMTIDEN – BEHÖVER SVERIGE OCH NORGE VARANDRA?

Ytterligare röster från kulturinstitutionerna:

Det är svårt att se hur det skulle vara om grannlandet inte fanns. Globaliseringen leder till behov att samarbeta på flera punkter än tidigare.

Samarbetet ökar, man lär sig att använda spetskompetens i bägge länder. Länderna behöver varandra eftersom en arbetsfördelning kommer att bli nödvändig i framtiden.

Nästan samstämmigt konstaterar de intervjuade att Sverige och Norge behöver varandra – ibland mera än vad nuvarande aktivitetsnivå visar. Den ekonomiska recessionen har uppenbart behovet att slå krafterna samman. Länderna har blivit mera jämställda och man ser vikten av arbetsfördelning och sammanhållning. Nya möjligheter till gemensamma publik- och arbetsmarknader skapas men utnyttjas inte fullt ut.

Den svenska arbetskraftsinvandringen till Norge ger den unga generationen kunskap om grannlandet, vilket är en potential för ökat kulturutbyte.

Finansiering

De organ som stöder det bilaterala samarbetet är för få, liksom de instanser som kan bevilja ekonomiskt stöd för större satsningar för att fördjupa och systematisera samverkan mellan Norge och Sverige. De nordiska stödordningarnas projektfixering har lett till att luckor uppstått för det institutionaliserade samarbetet. Vilja och stora ambitioner finns, men finansiering saknas för att långsiktigt intensifiera samarbetet. I Norge noteras det svenska kulturlivets idag trängre situation. I Sverige ser man både med avund och intresse på de norska kollegernas mer generösare villkor.

En gemensam arbetsmarknad

Intervjuerna lyfter i upprepade fall fram den växande gemensamma arbetsmarknaden för svenska och norska konstnärer inom teater, musik, nycirkus, dans och design:

Alla blir mera internationella och globala, vilket bl a syns i rekryteringen av musiker. Norden fungerar bra som en gemensam arbetsmarknad. Så var det inte förr.

4. SVERIGE-NORGE, NORDISKA OCH INTERNATIONELLA KONTAKTER

Flera röster:

Man uppträder tillsammans och blir på så sätt starkare och synligare på internationella arenor. Kulturpolitiska bilaterala kontakter räcker inte. Världen har blivit större både för Sverige och Norge. Grannländerna har blivit flera.

Internationaliseringen påverkar kontakterna mellan Sverige och Norge. Man känner sig nordisk men tänker globalt.

Det är mera angeläget att gå utanför Norden. Men internationella kontakter underlättas då det finns en stark nordisk part att samarbeta med.

Globaliseringen snarare ökar än minskar behovet av svensk-norskt samarbete. Den medför ett växande behov att tillsammans bli synliga och driva gemensamt viktiga frågor inom internationella samarbeten. Det bilaterala och det nordiska samarbetet får nya funktioner. I de övergripande strategierna kommer grannlandet inte nödvändigtvis på första plats, men prioriteringen av den bilaterala, skandinaviska eller nordiska dimensionen är ändå stark.

5. ÅTGÄRDER FÖR ATT FÖRSTÄRKA SAMARBETET

I intervjuerna framkom många önskemål och idéer för att förstärka samarbetet mellan Sverige och Norge. Ett tydligt och ofta återkommande behov är fler samarbetsplattformar för att fördjupa personliga kontakter, för gemensamma möten, för stimulans och för att ventileras och identifiera gemensamt aktuella frågor.

Den långsiktiga finansieringen behöver stärkas, myndigheternas bilaterala engagemang aktiveras, konstnärliga utbytesprojekt utvecklas och medieintresset för grannlandet öka.

Ett axplock av åtgärder och kommentarer som framkom i kartläggningen:

Samverkan mellan statliga och bilaterala fonder är önskvärd för att identifiera intressanta svensk-norska projekt.

Stärkt stödet för personlig mobilitet över gränserna för att skapa nätverk och kontakter.

Resebidrag och vistelsestöd är viktiga – bägge vägar, både in och ut och både för organisationernas anställda och konstnärerna. När kreativa människor träffas så sker det alltid saker.

Man måste veta vilka knappar man skall trycka på och vilka kontakter som skall tas. Det är en kunskapsfråga och kompetensen måste öka.

Skapa kontaktmöjligheter och fasta mötesplatser där viktiga grupper kan dryfta gemensamma frågor.

Ett problem idag är diverse tullrestriktioner, som eventuellt kan bli värre i framtiden. Bäst skulle vara att gränserna mellan länderna var helt öppna.

Medierna borde vara mycket mera alerta i sin grannlandsbevakning. Det sker mycket intressant i Stockholm och Köpenhamn och det finns mycket utväxling av konstnärer. I offentligheten syns detta alldeles för litet.

Det är ledsamt att Norge inte syns och ses i Sverige. Norsk Black Metal och norska kompositörer är kända över hela världen, men inte i Sverige. I Norge växer barnen upp med det svenska språket tack vare TV, Emil och Pippi. Hur skall man jämna ut informationsflödet och förtjusningen i varandra?

En utmaning är att Nordiska ministerrådet/ Nordiska rådet hellre vill starta nytt än förstärka gammalt. Risken är att man bygger parallella organisationer och inte utnyttjar den kompetens som finns i Norden över nationsgränserna. Att sprida och splittra försvagar.

Det är viktigt att nordiska utbildnings- och kulturpolitiker har medvetenhet om de gemensamma utmaningarna: internationalisering, ett starkt Europa och språklig press.

Internationellt finns strukturerade samarbets- och mötesrutiner medan det saknas ett nordiskt forum. Och det saknas intresse för utbyte av färdiga produktioner. Ett sådant samarbete skulle ge både konstnärliga och ekonomiska vinningar.

Kontakterna Sverige – Norge jämförda med motsvarande kontakter Sverige – Finland

En jämförelse mellan den kartläggning som år 2007 gjordes mellan Sverige och Finland, visar på både likheter och olikheter i kulturinstitutionernas kontakter.

Likt är att institutionerna i bägge fallen synnerligen enstämmigt ger uttryck för att man i länderna behöver varandra inom respektive kulturområden. Det finns en tydlig vilja att lära av varandras erfarenheter. Samarbetet är pragmatiskt och löper med självklarhet och lätthet. Institutionerna stöder sig på varandra inom internationella fora. Man önskar ytterligare intensifierat samarbete i framtiden.

Tydligare än för några år sedan ser institutionerna att man, för att kunna hävda sina nationella intressen, behöver ingå i en större kontext. Betydelsen av gemensamma insatser inom det internationella samarbetet har förstärkts. Det ger idag förnyad tyngd åt det nordiska samarbetet.

En mycket klar slutsats i den svensk-finska kartläggningen var att generationsskiftet inom kulturinstitutionerna hade resulterat i att tidigare aktiva samarbetsnätverk försvagats. I det norsk-svenska samarbetet är det snarare organisatoriska förändringar, som tillfälligt påverkar aktivitetsnivån. Att generationsskiftet är ett mindre problem i de norsk-svenska kontakterna kan också bero på att det i mindre grad än i relationen Sverige-Finland funnits ett personbundet formaliserat samarbete mellan de centrala kulturinstitutionerna. Det beror sannolikt också på att det mellan Norge och Sverige inte i lika hög grad som i det svensk-finska samarbetet finns starka samarbetsorgan, vilket också kan förklara att bristen på finansieringsmöjligheter blir betydligt starkare betonad i de norsk-svenska intervjuvarnen.

DE INTERVJUADE KULTURINSTITUTIONERNA I KARTLÄGGNINGEN

NORGE

Norsk kulturråd
Norges ambassade i Stockholm
Oslo kommune, kulturetaten
Troms fylkeskommune, kulturetaten
Voksenåsen
Hundreårsmarkeringen – Norge 2005
Nationaltheatret
Den Norske Opera
Sirkunst – nettverk for nysirkus
Dansens hus
Rikskonsertene
Oslo - Filharmonien
MIC Norsk Musikkinformasjon
Riksscene for nasjonal og internasjonalt folkemusikk
Norsk Filminstitutt
Nasjonalmuseet-Museet for samtidskunst
Nasjonalmuseet-Kunstindustri
Riksantikvaren
Norla
Festspillene i Bergen
Kunsthøgskolen i Oslo
Norges Musikkhøgskole

SVERIGE

Kulturrådet
Stockholms stad, Kulturförvaltningen
Västra Götalandsregionen
Kungliga Dramatiska teatern
Värmlandsoperan
Cirkus Cirkör
Dansens hus
Stockholms Konserthus
Svensk Musik
Rikskonsert
Stallet
Svenska Filminstitutet
Moderna museet
Röhsska museet
Åttio svenskt fjäll-och samemuseum
Riksantikvarieämbetet
Dramatiska institutet
Kungliga Musikhögskolan

